

LOGER ISPOD TELEVRINA

Jesu li se baš svi *fondali*?
A onda se u prostranoj
hali pred nama ukazao, u
svoj veličini, u eleganciji
linije, u plemenitosti drva,
u sad narušenoj, ali i te
kako naslućenoj ljepoti
loger Nerezinac!

■ Napisao Marko Vučetić
Snimio Mladen Šcerbe

Osamdeset i devet godina čini se da mu ne pričinjava neki veći problem, ali zato u tom razdoblju nagomilani mnogobrojni zanimljivi događaji koje je odlučio podijeliti s nama u par sati večernjeg razgovora, e to već čini problem. U jednom će trenutku pritisnut prohujalim događajima samo bespomoćno izustiti: *Ovaj*

PORTI NEREZINE

svit je toliko mali, a toliko diferenciј Naš zanimljiv, istina vremešni, ali lucidni i živahnji sugovornik je gospodin Anton, Toni Sokolić. U njegovom smo domu u Nerezinama, u kaminu pocketa vatru u kojoj polako nestaju deblje klade crnike usput šireći ugodnu toplinu za inat buri koja se nikako ne stišava. Kod barba Tonija smo jer je najstariji ovdašnji skiper, usput i najstariji je stanovnik Nerezina. Prekjučer je umrla jedna žena koja je bila starija od njega. Kad je jedan od nas na to dodao komentar: *Dobro!* Spremo je odgovorio: *Vraga je dobro!* Kao skiper započeo je 1965. na jednoj jahti i obišao je cijelo Sredozemlje, svugdje je bio, ali ne i na Visu. Ta neispunjena želja ga i danas kopka. Kao dječak je stalno bio na moru. *Nisi imao kamo, nego na more!* I otac mu je plovio, a svoj brod je kupio 1939. kad je sva

Europa bila u ratu. Vozili su „slaki garbun“ (drvni ugljen) za Mali Lošinj. Vozili su s Raba i Silbe drva za ogrjev, a jednom čak 300 kvintala grožđa. (1 kvintal = 100 kg). Kao dječak pomagao je ribarima da bi dobio nešto ribe „na dil“. Malim kaićem na vesla potezali su veće jedrenjake i omogućivali im manovru kad su Lošinjanjani išli u ribolov na Punta Križa. Poslije je i sam imao mrežu *sardeloru*. Bila je 8 metara visoka i 50 metara duga. To je mreža koja „visi u moru“. Na nju su vezani „turci“ koji su je držali „da se ne fondo“, ni na dnu ni na površini. Sardele su bile one prave, 28 do 30 u kilogram. *Ma ke sardele! Ma ča danas činu?* U šali će reći da je lovio arbune na tunju na kojoj su bile tri udice, a ulovio bi četiri ribe. Za taj dio svoga života reći će: *Gran era da vita!* Misleći da je to bila velika, ali teška era za život. Njegov brod *Bon padre* (Dobri otac) *fondali su Engleži 1945.* Poslije je plovio na brodovima Jadrolinije i kod tog brodara bio najmladi *noštromo*. Bio je na *Vuku Karadžiću* kad se nasukao 1973. na Mali Dofin između Paga i Raba. Nije bio zadovoljan pa je potražio unosniji posao na stranim jahtama. Najednom smo promijenili temu. Naime jedrenjacima su prevozili favoriku (lovor) i kuš (kadulju) pa smo doznali i za još je-

dan posao barba Tonija. Znao je ispeći (destilirati) rakiju, npr. komovicu, smokovaču ili onu od bobica lovora. *Dat ću vam pokusit. Jušto da pokusite. Neće vam bit niš!* Dabome da smo objeručke prihvatali „pokusit“ lovorovu rakiju ili možda bolje reći liker. Bilo je izvrsno! Objasnio nam je, ali doista slikovito da smo i sami aktivno sudjelovali u objašnjenu, kako izbistriti zamućenu rakiju. Donio je lanene „filtere“ jednu veću *intimelu* (jastučnicu), koju je trebalo uvući u manju pa sve u *kalcetu* (čarapu) pa bi se to navuklo na *pirju* (lijevak) i preko toga bi se pretočila rakija. U zanimljivim pričama, a na kraju i u demonstraciji bistrenja rakije proletjelo nam je dva sata kao od šale. Morali smo požuriti želimo li negdje nešto večerati. Pozdravili smo se na pragu kuće završavajući večerašnju priču. Pojurismo do

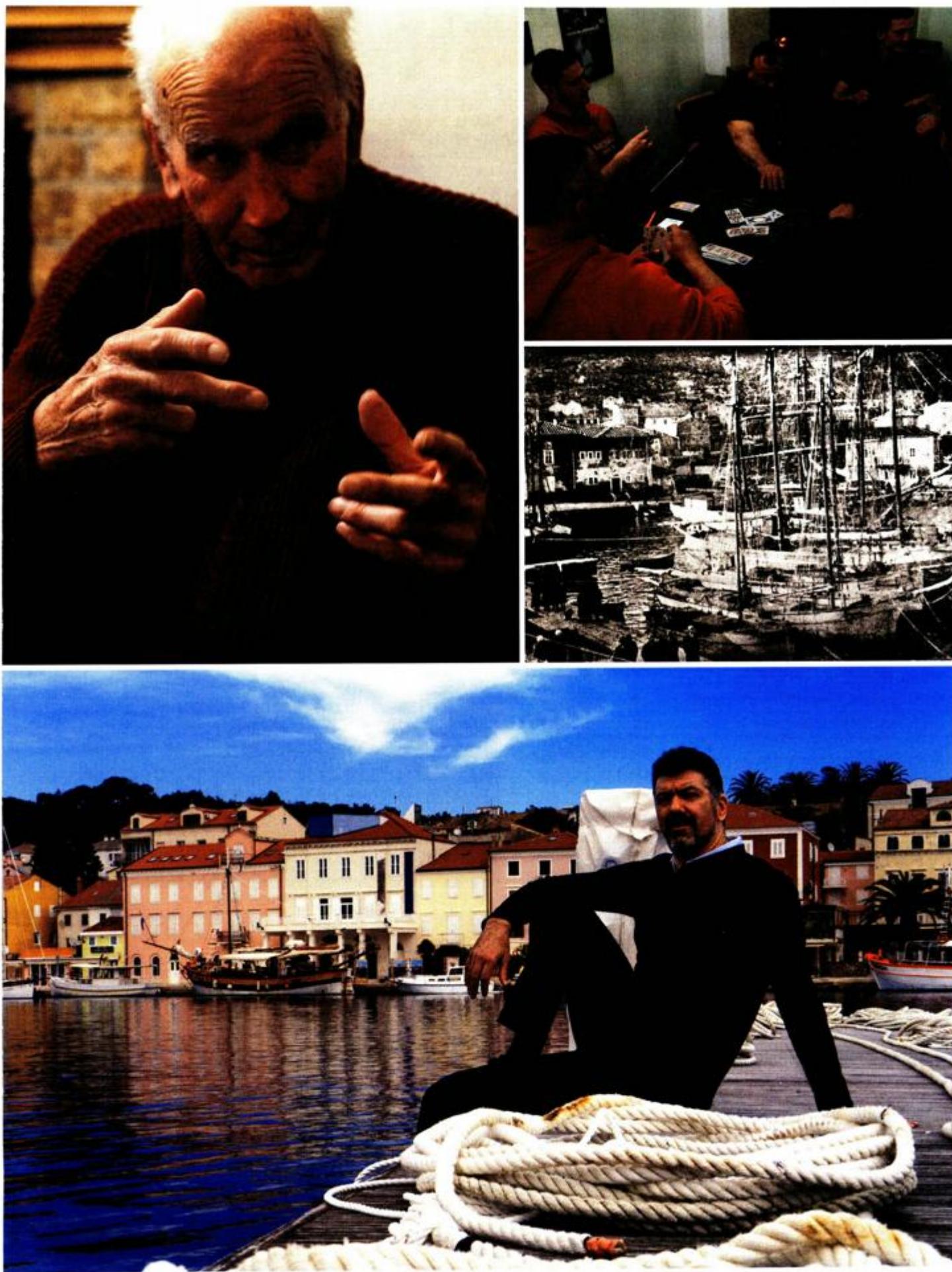
Barbakuna, ali bilo je zatvoreno. Ubrzamo korake prema pizzeriji, ali prije deset minuta su zatvorili kuhinju. Ništa, brzo u hotel *Televrin* gdje smo i smješteni. Valjda ćemo biti bolje sreće? Mali je to hotel na korak od mora. Zgrada je podignuta početkom 20. stoljeća u „austrijskom stilu“ i pedeset godina je bila sjedište samostalne općine Nerezine. Sada je to lijepo ureden hotel i za divno čudo u ovo doba godine popunjeno tako da smo i mi dobili sobu manje nego li smo planirali. Za odgonetku imena hotela morali smo se malo više potruditi. Naime iznad Nerezina uzdiglo se brdo Osoršćica (u dijalektu Osuščica), a njegov najviši vrh (588 m) nosi ime *Televrin(a)*. Prema Petru Skoku u knjizi *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (1950.), to je metaforičan naziv, odnosno romanski pridjev izveden od lat. *terebra* svrdlo. I doista Osoršćica jest kao svrdlo zabijena u nebo nad Nerezinama. Tako je Televrin jezični ostatak još iz rimskog doba kada je obližnji Osor bio važno naselje po kojemu se i nazivao otočki skup (danasa Cres i Lošinj) grč. *Apsyrides*, lat. *Apsorus*. Nakon večere koju smo na kraju zasladiли palačinkama bilo nam je neizmjerno lakše razraditi plan sutrašnjih zbijanja. U susjednoj prostoriji uz vatru u ka-

→ Lucidni i zanimljiv Anton Toni Sokolić; briškula u hotelu; Nekadašnji izgled nerezinskog porta

↓ Skladna unutrašnjost hotela Televrin; Ručak u hotelu; agilni direktor TZ Mali Lošinj Dalibor Cvitković

PORTI NEREZINE

minu grupa dečki odigrala je partiju karata (briškulu), dok su dva para gostiju hotela, za svoju partiju karata (remi) odbrali kut s pogledom na noćnu panoramu portića. Do sobe nas po zidovima prate stare fotografije nerezinskog porta punog legendarnih logera, novijih fotografija s ribičkim trofejima, koloritom razigranih slika i ponegdje u kutu smješten poneki uredaj za navigaciju na tim drvenim brodovima, jedrenjacima, koji su nestali iz porta i s mora. A jesu li baš svi nestali? Kako bi barba Toni Sokolić rekao, jesu li se baš svi *fondali*? E, to ćemo sutra otkriti!

LOGER

Svanulo je friško jutro. Bura se još uvijek nije predavala, ali svejedno šetnja po portiću je bila poticajna. Iako ima veliki lukobran, buri to ne predstavlja neki veći problem. Trebate li se skloniti od bure ne birajte ovaj portić! S kavom u ruci iza hotelskoga stakla mogao sam se narugati buri. Po dogovoru točno u osam, zvon je glasno obznanio tu uru, bio sam na doručku, ali suputnici su još malo drijemali. Zato je tu bio korpulentni muškarac, gospodin Ferdinando Zorović, od milja Ferdo, za kojeg će se ispostaviti da je naša jutrošnja veza. Čim smo se okupili brzo je krenula priča o logeru. S razlogom! S nestrpljenjem smo se zaputili u Mali Lošinj i tamošnje brodogradilište. Propisno smo dobili radne kape (šljem) i propusnice, a onda se u velikoj, prostranoj hali pred nama ukazao, u svoj veličini, u eleganciji linije, u plemenitosti drva, u sad narušenoj, ali i te kako naslučenoj ljepoti loger *Nerezinac*. Zapljusnuo nas je val informacija. Ferdo sa zanosom iznosi podatke. Kako su on i kompanjoni uopće došli na ideju da obnove loger. Kako su rješavali sve poteškoće, u trenucima se činilo i nepremostive, koje su ih snašle, ali sve je upornošću ipak išlo svome kraju. Kroz projekt *Mala barka II* krenuli su u veliki zahvat obnove logera kao interpretacijskog centra. Dakako, u projektu su se uključili Ministarstvo turizma RH, Primorsko-goranska županija, Grad Mali Lošinj i njegova Turistička zajednica, a Ministarstvo kulture RH proglašilo je brod zaštićenim spomenikom kulturne baštine. Brod je pok. Krešo Lekić, vlasnik brodogradilišta u Nerezinama, otvorio kao oronulog i zapuštenog *salbunjera* (brod za prijevoz pjeska). Srećom u njemu je prepoznao lošinjskog logera! Izvorno loger potječe iz druge polovice 19. st. (oko

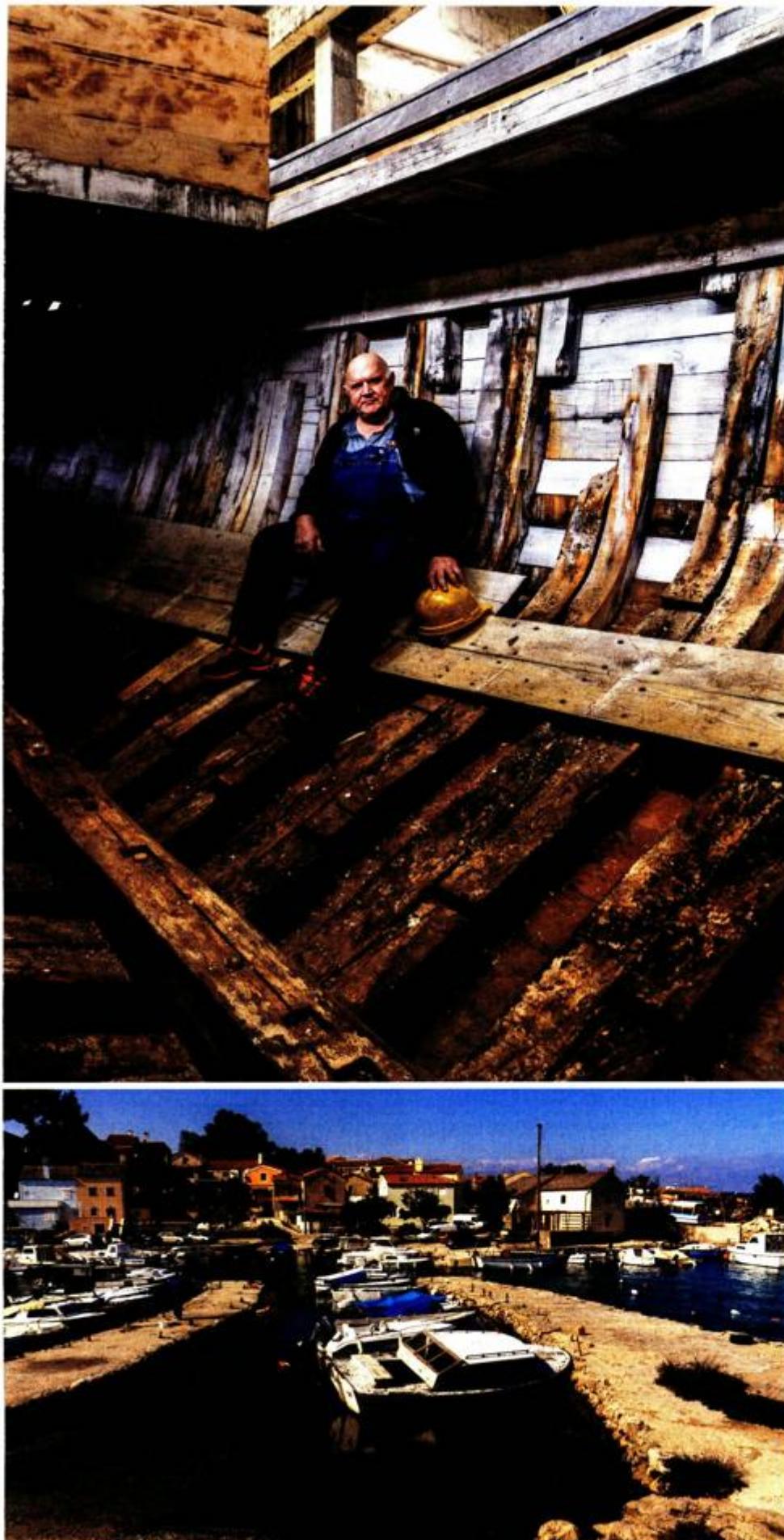

↑
Ogoljeli loger u postupku obnove i pok. Krešo Lekić, njegov otkrivač

→
Ferdo u unutrašnjosti logera, budućeg interpretacijskog centra

↓
Šetnja Nerezinama; čuvar sedam portića, Dragoslav Antonijo Russin; Lučica

1880.), dužine je 20-ak metara i imao je dva jarbola. Vjerovatno je služio za prijevoz drva u Veneciju i posebno za talionice stakla na Muranu. Logeri nekada brojni na sjevernom Jadranu služili su za prijevoz raznog tereta od drva, pjeska, vapna i kako čusmo prošlu večer do grožda. Do jeseni ove godine očekuje se da će obnova logera, koja se obavlja pod strogim nadzorom konzervatora, biti gotova i da će *Nerezinac* zaploviti. Čeka ga mjesto na rivi u Malome Lošinju pred Muzejom Apoksiomena. Apoksiomen

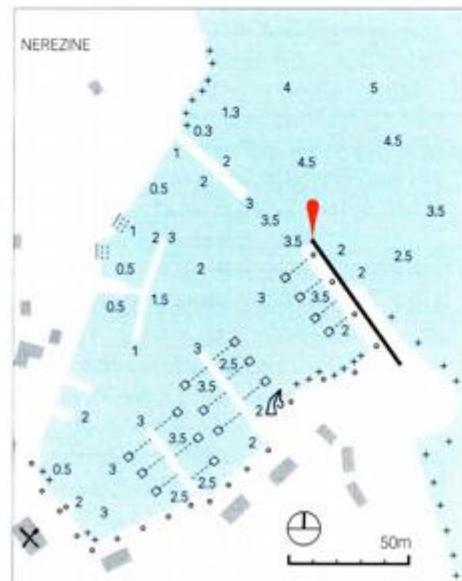
**Uz logerovu krmu
stara je peć za
topljenje pakline! Sve
je trebalo biti izvorno
pa smo i pravu paklinu
upotrijebili!**

sigurno od straha neće ni kroz prozor baciti pogled na loger jer zadnji brod na kojem je bio poslao ga je na više od dvije tisuće godina na morsko dno. Za njegovu utjehu bit će to ploveći interpretacijski centar, ploveći muzej i turistička atrakcija koja će predstavljati lošinsku tradiciju gradnje brodova, plovidbe i života na brodu jedrenjaku. Bit će u plovnom stanju pa će zainteresirani moći doživjeti plovidbu pod njegovim jedrima. Dakako, i učenici Srednje pomorske škole u Malom Lošinju uvježbavat će vještine jedrenja na ovome brodu. Kao tradicijski brod predstavljat će hrvatsku tradicijsku brodogradnju diljem svijeta. Iako obnova u lošinskom brodogradilištu dobro napreduje, ipak je bilo potesnoća jer to je jedini drveni brod u brodogradilištu. Trebalo je pronaći *kalafate* koji će odraditi posao na logeru. Uz logerovu krmu stara je peć za topljenje pakline! *Da, da: reći će Ferdo sve je trebalo biti izvorno pa smo i pravu paklinu upotrijebili!* Sjeli smo na ogradu broda, prošetali njegovom palubom, spustili se u utrobu i iako je u škveru u hali bio je to jedinstven doživljaj. Kako li će tek biti kad se nađe u svom prirodnom okruženju, u moru!? S Ferdom smo se dogovorili naći u petnaest sati u Nerezinama u hotelu *Televrin*

PORTI NEREZINE

na ručku, a do tada mi ćemo prvo u Turističku zajednicu Grada Malog Lošinja. Našli smo se s direktorom Turističke zajednice Daliborom Cvitkovićem. I ovdje naidosmo na oduševljenje logerom i mogućnostima u turizmu koje on otvara. Od gospodina Cvitkovča saznali smo da je za loger predviđena stalna posada od dva člana koja će imati prezentacijske sposobnosti prenijeti posjetiteljima maritimnu i zanatsku baštinu koju brod predstavlja. Loger će biti kotačić koji će pokrenuti i druga dogadanja u Malom Lošinju vezana uz pomorsku tradiciju. Logerom će se dobiti, u centru grada, jednu iznimnu turističku atrakciju. Grad Mali Lošinj se obvezao financirati održavanje logera, a Turistička zajednica za sada rješava papirologiju vezanu uz loger, a nakon toga radit će na promociji i raznim prospektnim materijalima. Želja im je pokazati i druge tradicijske barke u luci uz loger koji bi bio matica svih dogadnja. Gospodin Cvitković će sa zadovoljstvom konstatirati: *Uvijek nam je falilo nešto oko čega će se vezati cijela maritimna povijest i prezentacija Malog Lošinja, sad će to biti loger!* Eto, Lošinjani su u jednom povijesnom trenutku vjerovali u snagu vjetra i jedrenjake, a ne u parobrede, što tada nije bilo dobro uvjerenje,

Nerezine su preživjele intenzivno iseljavanje krajem 19. stoljeća, a Nerezinci su već 1898. u New Yorku osnovali svoje iseljeničko društvo

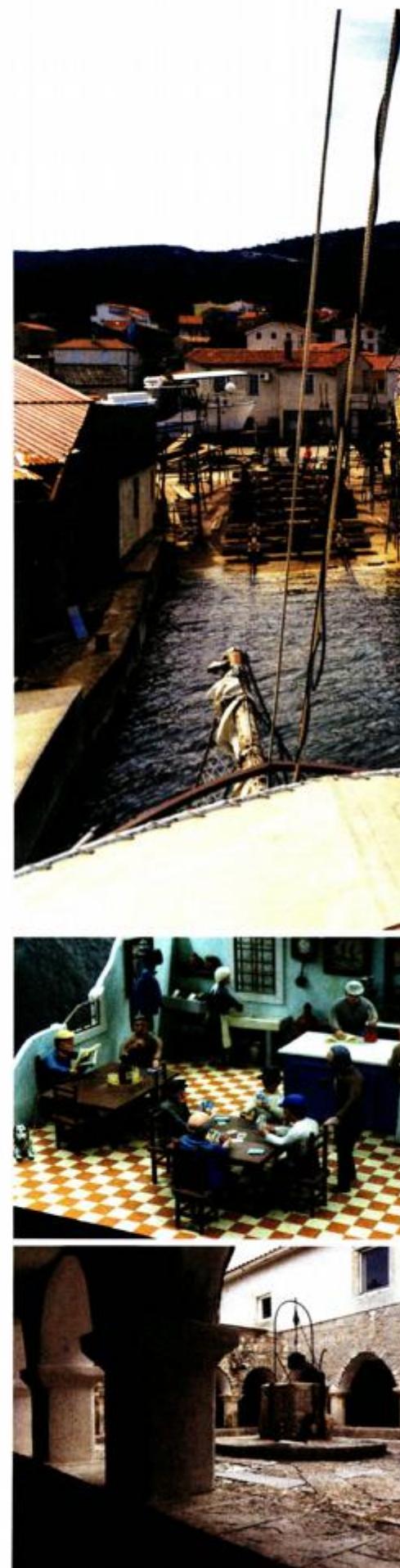
ali sada će se nakon više od 100 godina, turistički i te kako isplatiti!

ŠKVER I PORAT

Vratili smo se u Nerezine i ravno se zaputili u škver, punog imena Brodogradilište „Nerezine“. Škver je nastao na ovome mjestu između dva svjetska rata i do danas se održao. Jедini je na širem akvatoriju, moguće i jedini na sjevernome Jadranu gdje se mogu popraviti i dotjerati manji drveni brodovi. U škveriću je na okupu drvodjelska radionica, radionica za popravak motora, trgovina s bojom, suha marina itd., što sve škveru daje izuzetnu dimenziju operativnosti. Upravo su se spremali izvući na „saonicama“ turistički drveni brod „Pirat“. Zbog op-

režnih priprema vlasnik Kruno Lekić nije imao vremena ni riječ prozboriti s nama. Inače, ujedno je i koncesionar dijela nerezinskog portića. Doznnali smo to u razgovoru s gospodinom Dragoslavom Antoniom Russinom koji održava red u portiću. Ne samo u ovome portiću već ukupno u sedam lučica ili mandrača na ovome području za što koristi električni skuter, ali češće svoj automobil pogotovo zimi. Još će nam reći da je portić jedan od najgorih po buri. Nije baš dobar ni po jugu jer „vraća valove u luku“. Nedavno su ojačali školjeru, dodani su lanci i murinzi pa je sada moguće vezati se na oba mula. Turističkih vezova ima oko 70, 80, ali samo za manje brodove do sedam, osam metara. Ljeti je sve puno, čak im nedostaje vezova. Gosti počnu dolaziti već za Uskrs, a od 25. srpnja pa do 20. kolovoza vez se može dobiti jedino ako je na vrijeme rezerviran, a Dragoslav prima rezervacije odmah u tekućoj sezoni za sljedeću! Najčešći gosti jesu Slovenci pa Talijani, Nijemci, Nizozemci i dakako naši. Dva pontona u dnu portića, na kojima su sada vezana dva, tri veća broda, pod koncesijom su škvera do 2020., a tada će i njih preuzeti Lučka uprava.

Skoknusmo još jednom do škvera vidjeti je li Piratizašao na suho pa još zavirismo u obližnji, u sklopu škvera, bistro Barba-kuan. Bistro vode Dinko Zorović i Sanja Špoljar, ali trenutno imaju drugih slatkih

↑
Saonice su
spremne i
Pirat samo
što nije
izašao
na suho

←
Nekadašnji
franjevački
samostan i
luka *Ufratar*;
maketa
iz crkvice
svete
Magdalene

briga oko vjenčanja pa su zatvoreni. Inače na meniju imaju janjetinu i odojka s ražnjom i dakako peku. Bistro koriste i vlasnici brodova koji su na popravku u škveru, ponekad i ribari donesu ribe pa se zajednički priprema onako po domaću! Šteta da nismo mogli taj ugodaj doživjeti. U međuvremenu *Pirat* je napustio more, a mi se uputisemo u *Televrin*. Uz obilan i ukusan ručak popričasmo još s domaćinom Ferdom koji je s obitelji Pütz vlasnik hotela. Nerezine, udaljene oko 2,5 km od Osora, imaju oko 370 stanovnika, a ljeti se broj poveća i do šest tisuća! Osim hotela gostima stope na raspolaganje kampovi, odmarališta i apartmani. Nekad su se stanovnici uglavnom bavili maslinarstvom, ovčarstvom, brodogradnjom i pomorstvom, a danas turizmom. Na ulazu u Nerezine je crkvica sv. Magdalene iz 13. st., a danas su u njoj izložene zanimljive makete iz života Nerezinjana. Tik uz more je nekadašnji franjevački samostan i crkva, početak izgradnje smješta se u 1505. a zvonik je završen 1604. Danas je prizemni dio prostorija ustupljen Karitasu za odmor djece i invalida, a obrede održava Euharistijska zajednica Službenica srca Isusova i Marijina. Uz samostan je mali mandrač, luka *Ufratar*, kojom upravlja Županijska lučka uprava Mali Lošinj i jedna je od lučica u kojima red održava Dragoslav. U obližnjem Nerezinskom polju nalazište je prapovijesnog naselja na koje se nastavlja naselje Liburna. Kao i mnoga naša uzmorska i otočka mjesta i Nerezine su preživjeli intenzivno iseljavanje krajem 19. st. i početkom 20. st. Nerezinci su već 1898. u New Yorku osnovali svoje iseljениčko društvo. I Ferdo nam priča kako su njegovi preci logerom *Zora* dospjeli čak do Floride. U Italiji su ojačali loger, na Azore im je iz Amerike poslana radilica za motor koja je u međuvremenu pukla. Doista zanimljiva i uzbudljiva priča dobrostojna filma. Ni onima koji su ostali nije bilo ništa manje uzbudljivo. Kako je rodbina pobegla brodom koji je malo prije toga vraćen obitelji na osobnu Titovu intervenciju, oni koji su ostali, među njima je bio i Ferdo otac, umalo završiše na Golom otoku! Inače, Jugoslavija je u Nerezinama nacionalizirala čak sedam brodova s kojima je, propala država, stvorila Lošinjsku plovidbu. I priči ne bi bilo kraja da nas ne veže trajektna veza pa se brzo pozdravismo i pojurismo, a priču ćemo nastaviti jednom drugo zgodom. ●